

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Economie en M&O: wat nu

Boot, A.W.A.

Published in:
Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Boot, A. W. A. (2002). Economie en M&O: wat nu. *Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs*, 6, 317-320.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<http://dare.uva.nl>)

Economie en Management & Organisatie: wat nu?

Arnoud W. A. Boot, 17 oktober 2002

“Economie moet je doen” dat is de titel van het advies over de herziening van het economie onderwijs op VWO en Havo. De commissie onderleiding van de arbeidseconoom Coen Teulings concludeert dat de huidige invulling van het vak niet uitnodigt tot het toepassen van economische inzichten op maatschappelijke vraagstukken. Teveel ligt de nadruk op feitenkennis in plaats van “het (leren) kijken door een economische bril” naar maatschappelijke vraagstukken.

De commissie concludeert ook dat het bestaande programma gedateerd is. Er is weinig aandacht voor de economische vraagstukken van vandaag, vaak gecentreerd rond de werking van markten (marktwerking, mededinging, privatisering, etc.). In plaats daarvan domineren de thema's van de jaren zeventig, bijvoorbeeld de werkloosheidsproblematiek. Voor een groot deel wordt dit veroorzaakt doordat het vak inhoudelijk is achtergebleven. De Keynesiaanse modelletjes ($Y = C + I$) domineren, terwijl de frontiers van het vak allang zijn verschoven naar een veel meer microgeoriënteerd gedachtegoed. De gedragingen van consumenten en ondernemingen staan centraal in de moderne economische wetenschap.

Inderdaad als je al deze gedragingen bij elkaar op telt krijg je de C (van consumptie) en de I (van investeringen) in het Keynesiaanse model. Maar het microniveau moet je begrijpen om iets te kunnen zeggen over het geaggregeerde macroniveau. Extreem gezegd, macro-economie dreigt om te slaan in abstracte, en wollige theorievorming als deze niet wordt gevoed vanuit de micro-economie.

Het is een mooi advies geworden. De commissie heeft mijns inziens gelijk: het leren door een economische bril naar maatschappelijke problemen te kijken, moet de centrale invalshoek zijn van het vak economie. En wonder boven wonder sluit dit ook precies aan bij de micro-oriëntatie van het moderne onderzoek binnen de economische wetenschap.

Aan een dergelijk vak is grote behoefte. Het economische gedachte goed is zeer breed toepasbaar is. Illustratief is in dit verband de nadruk die de commissie legt op de toepasbaarheid van economische inzichten voor gezinsbeslissingen. Bijvoorbeeld “het nemen van nog een kind” kan puur economisch worden bekeken: het is een investering die een claim legt op schaarse resources van de ouders (tijd en geld), met een onzeker en moeilijk te meten toekomstig rendement. Dit klinkt misschien half-onethisch, maar goede beleidsmakers zullen onderkennen dat een economische invalshoek een waardevolle toevoeging is maar nooit en te nimmer exclusiviteit mag hebben.

Hoewel ik dus positief ben over het rapport, is er weldegelijk inhoudelijke kritiek mogelijk. Daarnaast is het absoluut noodzakelijk om de voorgenomen vernieuwing van het vak Economie af te stemmen op het vak Management & Organisatie (het ‘oude’ vak Economie II ofwel bedrijfseconomie). Op beide punten ga ik achtereenvolgens in.

Inhoudelijke kritiek

Het microperspectief dat centraal staat in de voorstellen van de commissie Teulings, en de wens van de commissie om leerlingen uit te nodigen dit gedachtegoed ‘los te laten’ op verschillende marktsituaties, roept de vraag op of macro-economische problemen nog voldoende aandacht zullen krijgen. Hoewel niet van evident belang voor het dagelijks

functioneren van de Nederlander, mag begrip over macro-zaken zoals het rente-beleid van de Europese Centrale Bank en de implicaties van een tekort op de overheidsbegroting niet ontbreken. Een doel van het economisch onderwijs moet zijn dat er tenminste een minimale verspreiding van kennis is op dit punt, al is het alleen maar dat de economische pagina's van de krant kunnen worden gelezen.

De commissie is het volgens mij zeker hiermee eens, maar enige aandacht op dit punt is wenselijk. Een tweede, meer controversieel punt waar de commissie zich impliciet van heeft afgewend, is dat in het vak economie, zeker op het VWO, een historische context niet mag ontbreken. Hoezeer het micro-perspectief ook van blijvend belang zal zijn, het is gedeeltelijk ook een resultante van het huidige tijdsbeeld: individualisme. Iedereen voor zichzelf, markt boven alles (?), en no-nonsense politiek zonder ideologie beleven hoogtij. Maar hoe kunnen we er zo zeker van zijn dat dit het eindplaatje is? Als ik het rapport van de commissie lees, bekruipt mij het gevoel dat we er weliswaar duizenden jaren over hebben gedaan maar nu plotseling met zekerheid weten wat het vak economie is.

In deze tijd waarin de econoom Schumpeter een opmerkelijke revival beleefd (creative destruction, noodzaak van innovatie, etc.) is het misschien toch aardig om zijn kijk op de economische wetenschap naar voren te brengen. In zijn laatste werk, *History of Economic Analysis* (postuum gepubliceerd, Schumpeter overleed op 8 januari 1950), brengt hij als ideaal beeld van de economische wetenschap dat het ontdaan kan worden van de maatschappelijke en historische context: "it will render in the end the same service to economic policy which theoretical physics renders to engineering".

Het micro-economische instrumentarium dat centraal is komen te staan in de moderne beoefening van de economie komt zeker in de richting van wat Schumpeter voor ogen stond. Maar het zou wel heel toevallig zijn als we er echt zijn. Een veeg teken is ook dat onder moderne economen de kennis van geschiedenis nul is...

Schumpeter benadrukt dan ook dat ontwikkelingen in de economische wetenschap niet begrepen kunnen worden zonder ze te beschouwen "...in the appropriate setting of social and political history with some attention to the developments in other social sciences and also in philosophy".

Het voorgaande betekent dat er toch wat historische theorievorming in het vak zou moeten blijven. Deze heeft veelal een macro-economische inslag. In de huidige boeken is dit meestal verwerkt in een hoofdstuk met een naam zoals 'Keynes en de Klassieken'. De presentatie ervan zou wel anders kunnen. Het is voor de hand liggend dat aangesloten wordt bij de beginselen 'kringloop' en 'geld', twee van de acht door de commissie gedefinieerde beginselen voor het nieuwe vak Economie.

Economie ten opzichte van Management & Organisatie

Het advies van de commissie Teulings bespreekt in het geheel niet de verhouding tussen de vakken Economie en Management & Organisatie (M&O). De grote vraag is hoe het vak Management & Organisatie moet worden gepositioneerd. Niet zolang geleden heb ik daarover in dit blad enige gedachten geformuleerd¹. Voor het vak Management & Organisatie constateerde ik dat door het grotendeels ontbreken van relevante theorievorming het vak

¹ "Management en organisatie contra economie", *Tijdschrift voor het Economie Onderwijs*, 2000, p.139-141.

weinig samenhangend is, dat er teveel feitenkennis centraal staat, en dat (mede) hierdoor de toepasbaarheid (ik noemde dit beleid en analyse) beperkt is. Enigszins analoog aan de constatering van de commissie Teulings over het vak Economie, constateerde ik dat het huidige programma weinig houvast biedt voor “het leren door een economische (of bedrijfskundige) bril naar maatschappelijke (of ondernemings-)vraagstukken te kijken.

De voorgestelde wijzigingen in het vak Economie, mits niet in extremum doorgevoerd (zie mijn eerdere opmerkingen), zullen tot een versterking van dit vak kunnen leiden. Voor het vak M&O is relevant dat hiermee in het vak Economie een micro-economisch instrumentarium centraal komt te staan dat evenzeer centraal zou moeten staan in het vak M&O. Het wreekt zich nu nog veel meer dan eerst dat het vak Economie geen ingangseis is voor M&O, en ook komt de vraag weer op of M&O niet gewoon onderdeel moet zijn van een groter vak Economie.

Als ik deze territorium vragen overzie dan denk ik dat er toch voldoende gronden zijn om een separaat vak M&O te kunnen rechtvaardigen. Het vak Economie krijgt dan wel een micro-economisch instrumentarium, maar voor wat betreft de algehele insteek blijft het een algemeen economisch vak waarbij het object van studie veelal uitstijgt boven dat van een individuele onderneming. En juist die onderneming is de centrale insteek van het vak M&O. Gezien het belang van ondernemingen in onze maatschappij lijkt een vak dat zich hier specifiek op richt geen overbodige luxe.

Met mijn nadruk op het belang van het micro-economische instrumentarium voor het vak M&O neem ik overigens geen stelling in het ‘traditionele’ debat tussen bedrijfseconomie en bedrijfskunde. Voor een of andere reden is in dit land een debat over terminologieën ontstaan, terwijl in de Verenigde Staten men in beide gevallen spreekt over ‘Business Administration’ (binnen, jawel, Business Schools).² Voor bedrijfskundige die misschien meer dan bedrijfseconomen het multi-disciplinaire benadrukken moet het een geruststelling zijn dat juist het moderne micro-economisch instrumentarium een sterk multi-disciplinaire inslag heeft. Met de groeiende populariteit van het agency-, transactiekosten-, en speltheorie-instrumentarium zijn namelijk belangentegenstellingen en prikkels integraal onderdeel geworden van de moderne economische theorie.

We kunnen nog iets verder gaan zelfs. Als we kijken naar bijvoorbeeld de Nobelprijswinnaars in de economie van dit jaar (Daniel Kahneman en Vernon Smith), dan zien we dat het multi-disciplinaire (Kahneman voor "having integrated insights from psychological research into economic science, especially concerning human judgment and decision-making under uncertainty", en Smith voor zijn experimenten) van groot belang is geworden. Niet voor niets werd in het boek, “A Beautiful Mind” over Nobelprijswinnaar John Nash geciteerd uit geheime besprekingen van de Nobelcommissie over de gewenste bredere interpretatie van de Nobelprijs in de economie, een prijs uiteindelijk voor de social sciences. Het micro-economisch instrumentarium zal zich volgens mij vergelijkbaar ontwikkelen.

Degene die ondanks deze geruststellende woorden toch nog bang zijn voor een extreem imperialisme van het economisch gedachtegoed in het M&O zullen moeten onderkennen dat

² Een reden hiervoor is dat binnen economische faculteiten aan onze universiteiten traditioneel een econometrische en een algemene economische invalshoek centraal stond. Bedrijfseconomie was een ondergeschoven kind. De oprichting van faculteiten bedrijfskunde was noodzakelijk om aandacht te kunnen gaan schenken aan het ondernemingsniveau.

zonder een micro-economische basis het onmogelijk is om tot een samenhangend vak te komen. Dit neemt niet weg dat de centrale insteek niet een micro-economische trucdoos moet zijn maar een perspectief vanuit ondernemer of manager die een bepaalde activiteit wil managen, cq tot ontwikkeling wil brengen. Hiermee staat het micro-economische *ten dienste* aan het object van het vak. Dit lijkt mijns inziens de ideale insteek van het vak, de problematiek van ondernemer of manager.

Vanuit dit uitgangspunt is redelijk makkelijk een brug te slaan naar een raamwerk voor het vak M&O nieuwe stijl. Er is relevante (micro-economische) theorievorming die nadrukkelijk binnen M&O in de context van de onderneming moet worden geplaatst. Enige duplicatie met het vak Economie is hierbij onvermijdelijk. Interne organisatievraagstukken (inclusief de interne aansturing en de financiële besturing), organisatievormen en eigendoms- en financieringsvraagstukken kunnen direct aan deze theorievorming worden gerelateerd. Hetzelfde geldt voor positionering van de onderneming ten opzichte van concurrenten (industriële organisatie). Hierbij hoort ook de marketingproblematiek, hoewel deze een nogal eigen instrumentarium heeft. Uiteraard moeten in deze schakering van onderwerpen keuzes worden gemaakt, maar in onderliggende theorievorming en instrumentarium zijn er grote gemeenschappelijkheden.

Met het definiëren van kennisgebieden zijn we er niet. In mijn eerdere bijdrage sprak ik over de noodzaak van een onderdeel ‘beleid en analyse’. Hieronder versta ik het toepassen van kennis op concrete bedrijfskundige vraagstukken. Daarnaast leent de bedrijfskundige problematiek zich heel goed voor het bijbrengen van vaardigheden, bijvoorbeeld presentatie- en IT- vaardigheden (bijvoorbeeld het werken met spreadsheets). Hierover bestaat volgens mij relatief grote overeenstemming. Juist uit een dergelijke combinatie kan M&O haar kracht halen.³

Slot

De herinrichting van het vak Economie moet in samenhang worden gezien met de positionering en inhoud van het vak M&O. Mijn opmerkingen in dit artikel dringen enerzijds aan op het behouden van een nadrukkelijk algemeen economisch perspectief in het vak Economie (met overeenstemming over de noodzaak van een micro-economisch instrumentarium) en, anderzijds, op een sterkere micro-economische fundering van het vak M&O. Dit laatste tezamen met een onderdeel ‘beleid en analyse’ (toepassen van theorie en inzichten op bedrijfskundige vraagstukken) en het aanleren van synergetische vaardigheden leiden tot een attractief en samenhangend vak M&O.

³ De inrichting van het vak op HAVO en VWO zou zich kunnen onderscheiden door een verschillende weging van de verschillende componenten (theorie, beleid en analyse, en vaardigheden). Bij het eerste schooltype hebben vaardigheden misschien een belangrijkere rol dan bij het VWO. Het VWO daarentegen zou een relatief sterkere nadruk kunnen leggen op ‘beleid en analyse’ (en misschien ook theorie).